

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
BARAZA LA MITIHANI
MTIHANI WA UALIMU DARAJA LA A

612

URAIA

Muda: Saa 3.

MAJIBU

Mwaka: 2004

Maelekezo.

1. Karatasi hii ina sehemu **A, B na C** zenye jumla ya maswali **kumi na sita (16)**
2. Jibu maswali **yote** katika sehemu **A** na maswali **mawili (2)** kutoka katika kila sehemu **B na C.**
3. Sehemu A ina alama **arobaini (40)** na sehemu B na C zina alama **thelathini (30)** kila moja.
4. Simu za mkononi na vitu vyote visivyoruhusiwa **havitakiwi** katika chumba cha mtihani.
5. Andika **namba yako ya mtihani** katika kila ukurasa wa kijitabu chako cha kujibia.

maktaba.tetea.org

1 Katika mtaa wako wazee wanashirikiana kuanzisha mradi wa mazingira Eleza hatua nne ambazo wananchi wanaweza kuchukua ili kuhakikisha mradi unafanikiwa.

Wananchi wanaweza kuanza kwa kuchangia rasilimali kama fedha vifaa au kazi za hiari ili kuwezesha mwanzo wa mradi huo.

Wanaweza kuweka uongozi imara na wazi kwa kuteua kamati au kikundi cha usimamizi chenye uwakilishi wa kutosha kutoka mtaani.

Wananchi wanapaswa kuweka sheria na taratibu za mradi huo kama ratiba ya kusafisha au matumizi ya vifaa ili kuweka uwajibikaji.

Wanaweza kutoa elimu kwa wenzao kuhusu umuhimu wa mradi na faida zake ili kuongeza ushiriki wa watu wengi zaidi na uhamasishaji.

2 Fafanua maana ya haki za kiraia na taja vipengele vinne muhimu vinavyohusiana na haki hizi.

Haki za kiraia ni uhuru wa kimsingi na ulinzi wa sheria unaotolewa kwa wananchi wote wa nchi ili kuishi kwa heshima na kushiriki katika siasa na maisha ya kijamii.

Kipengele cha kwanza ni haki ya kuishi ambayo inalinda uhai wa kila mtu.

Kipengele cha pili ni uhuru wa kujieleza ambao unaruhusu kutoa maoni bila hofu.

Kipengele cha tatu ni haki ya kusikilizwa kwa usawa mahakamani bila ubaguzi.

Kipengele cha nne ni uhuru wa kukusanyika ambao unaruhusu wananchi kukutana na kujumuika kwa amani.

3 Je ni kwa sababu gani uwepo wa vyombo huru vya habari ni msingi wa demokrasia Toa hoja nne.

Vyombo huru vya habari hutoa habari za kweli na zinazoeleweka kwa wananchi hivyo kuwawezesha kufanya maamuzi sahihi ya kisiasa.

Vinatoa jukwaa la mjadala ambapo wananchi wa kada mbalimbali wanaweza kutoa maoni yao kuhusu masuala ya umma kwa uwazi.

Vyombo hivi hufanya kazi ya kuwawajibisha viongozi kwa kufichua vitendo vya ufisadi au utawala mbaya.

Vinasaidia kuimarisha utawala wa sheria kwa kuhakikisha kuwa serikali na taasisi nyingine zinatenda kazi kwa kufuata Katiba na sheria za nchi.

4 Andika mambo manne yanayoweza kufanya wanafunzi kushiriki kwa bidii katika shughuli za shule.

Kuwapa wanafunzi nafasi ya uongozi katika shughuli kama klabu au kamati ili kuhisi umuhimu na kuwa na uwajibikaji.

Kuwapongeza na kuwatambua hadharani kwa juhudi zao katika shughuli mbalimbali za shule ili kuongeza motisha.

Kuhakikisha shughuli za shule zinawiana na maslahi au vipaji vya wanafunzi ili kuongeza hamasa ya kushiriki.

Kuwahimiza mawasiliano wazi na walimu na uongozi wa shule ili wanafunzi waweze kutoa maoni yao na kuona yanathaminiwa.

5 Eleza faida nne za kushirikiana na mashirika ya kijamii katika kutatua changamoto za kijamii.

Mashirika ya kijamii huleta utaalamu na ujuzi maalum ambao serikali au jamii pekee inaweza kukosa kwa urahisi.

Yanasaidia kuongeza rasilimali za kifedha vifaa au wafanyakazi wa kujitolea katika kutatua changamoto za jamii.

Yanafanya kazi ya kuleta uwazi na uwajibikaji katika utekelezaji wa miradi kwa kufanya uangalizi wa karibu.

Yanasaidia kuunganisha jamii na serikali kwa kutumika kama daraja la mawasiliano na uratibu wa shughuli za maendeleo.

6 Toa maana ya ushiriki wa kijamii na taja mifano miwili ya jinsi wananchi wanavyoweza kushiriki.

Ushiriki wa kijamii ni kitendo cha wananchi kujitolea na kushirikiriki katika masuala yanayoathiri maisha yao na ya jamii yao kwa ujumla.

Mfano wa kwanza ni kushiriki katika shughuli za usafi wa mazingira wa mtaa au kijiji.

Mfano wa pili ni kutoa maoni kwa uongozi wa mtaa kuhusu masuala ya ulinzi na usalama.

7 Taja hoja nne zinazoonyesha athari za utoro wa raia katika kushirikiana na serikali.

Utoro unasababisha miradi ya serikali kutokutekelezwa ipasavyo kwa sababu wananchi hawatoi maoni au michango yao.

Unapunguza uwajibikaji wa viongozi kwani hakuna shinikizo au uangalizi kutoka kwa umma hivyo viongozi hulegeza kamba.

Unasababisha upotevu wa rasilimali kwa sababu maamuzi mabaya hufanywa kutokana na ukosefu wa ushiriki wa wananchi wenye maarifa.

Utoro unaweza kusababisha kukosekana kwa umoja na mshikamano wa kijamii kwa sababu kila mtu anajijali mwenyewe na matatizo hayawezi kutatuliwa kwa pamoja.

8 Fafanua sifa nne zinazomfanya mtu kuwa raia anayeheshimu sheria.

Raia anayeheshimu sheria hujitokeza kushuhudia mahakamani pindi anapohitajika kufanya hivyo bila woga au upendeleo.

Yeye hulipa kodi zote zinazohitajika na serikali kwa wakati na kwa uaminifu bila kukwepa wajibu wake.

Anahakikisha haendi kinyume na sheria za barabarani au za umma wakati wote wa maisha yake.

Yeye hujitolea kutoa taarifa kwa vyombo vya usalama kuhusu vitendo vya uhalifu anavyoviona au anavyovisikia.

9 Toa sababu nne zinazowezesha migogoro ya familia kuathiri amani ya kijamii.

Migogoro ya familia inaweza kusababisha ongezeko la uhalifu kwani watoto walioathiriwa wanaweza kugeuka kuwa wahalifu.

Inaweza kusababisha kupungua kwa ushiriki wa jamii kwa sababu wazazi walio na migogoro hawawezi kushiriki katika shughuli za maendeleo ya mtaa.

Inaweza kusababisha kutokuaminiana miongoni mwa majirani kwa sababu kila mtu anajaribu kuficha au kujitenga na mizozo ya familia hizo.

Migogoro hiyo hupunguza ufanisi wa wafanyakazi ambao wametoka kwenye familia zenye matatizo hivyo kuathiri maendeleo ya kiuchumi.

10 Eleza namna michezo ya kujumuisha inaweza kusaidia wanafunzi kuelewa ushirikiano na maadili mema.

Michezo ya kujumuisha huwafundisha wanafunzi kuheshimu sheria za mchezo na maamuzi ya mwamuzi jambo linalojenga utii wa sheria.

Inaongeza uwezo wa ushirikiano kwani ili kufanikiwa katika mchezo inabidi washirikiane na kusaidiana bila kujali uwezo wa kila mmoja.

Inawafundisha kuvumiliana na kusaidiana kwa kuwa kila mmoja ana nafasi yake katika timu na kushindwa au kufanikiwa kunawahusu wote.

Huwasaidia kukubali kushindwa na kuwapongeza washindi jambo linalojenga maadili ya upendo na kutokubagua.

SEHEMU B Alama 30

11 Taja shughuli tano za mashirika ya kijamii zinazosaidia kupunguza umasikini miongoni mwa wananchi.

Mashirika haya hutoa elimu ya ujasiriamali na mafunzo ya kazi za mikono kwa wananchi wasio na ajira.

Yanasimamia miradi ya mikopo midogo midogo ili wananchi waanzishe biashara zao.

Yanaendesha kliniki za afya na programu za lishe ili kuboresha afya ya jamii na kuongeza uwezo wa kufanya kazi.

Yanatoa msaada wa kisheria na ushauri kuhusu haki za ardhi na umiliki ili kulinda rasilimali za wananchi masikini.

Yanashirikiana na serikali kusimamia miradi ya maendeleo kama kilimo cha umwagiliaji ili kuongeza mavuno na kipato.

12 Eleza kwa hoja sita jinsi teknolojia ya simu na mtandao inaweza kuongeza uwajibikaji wa viongozi.

Mtandao huwezesha upatikanaji wa taarifa za utendaji wa viongozi na matumizi ya fedha za umma kwa urahisi zaidi.

Simu za mkononi zinaruhusu wananchi kuripoti matukio ya rushwa au utawala mbaya kwa haraka na kwa siri.

Viongozi wanawajibika kujibu maswali ya wananchi moja kwa moja kupitia mitandao ya kijamii kama Twitter na Instagram.

Teknolojia inasaidia kusambaza picha na video za utekelezaji au kutotekelezwa kwa ahadi za viongozi hivyo kufichua ukweli.

Inaruhusu kufanya kura za maoni za mtandaoni ili kupima jinsi wananchi wanavyoridhika na utendaji wa kiongozi.

Simu na mtandao huwezesha kuandaa kampeni za kijamii za kuwawajibisha viongozi kwa haraka na kuunganisha idadi kubwa ya watu.

13 Toa mbinu tano ambazo jamii inaweza kutumia kushirikiana na serikali katika mradi wa afya ya jamii.

Jamii inaweza kuchangia rasilimali kama vifaa vya ujenzi au kazi za hiari kwa ajili ya ukarabati wa vituo vya afya.

Inaweza kuweka kamati ya afya ya kijiji au mtaa itakayosimamia huduma na kutoa maoni kwa serikali.

Jamii inaweza kutoa elimu ya afya kwa wenzao kuhusu magonjwa ya kuambukiza na usafi wa mazingira.

Inaweza kushirikiana na wataalamu wa afya kutoa taarifa sahihi kuhusu magonjwa ya mlipuko na kusaidia kupanga kampeni za chanjo.

Jamii inaweza kusimamia mifumo ya uchangiaji wa gharama za matibabu ili kupunguza mzigo kwa serikali na wananchi.

SEHEMU C Alama 30

14 Eleza mambo matano muhimu mwalimu anapofundisha ujuzi wa kushughulikia migogoro ya kijamii.

Mwalimu anapaswa kuonyesha uvumilivu na utulivu ili kuwa mfano mzuri wa jinsi ya kushughulikia migogoro kwa heshima.

Anapaswa kufundisha stadi za mawasiliano ikiwa ni pamoja na kusikiliza kwa makini na kueleza hisia bila ugomvi.

Ni muhimu kuweka sheria wazi za darasa zinazokataza matusi na uonevu na kusisitiza heshima kwa kila mtu.

Anapaswa kutumia mifano ya vitendo au michezo ya kuigiza kuonyesha namna migogoro inavyoweza kutatuliwa kwa njia chanya.

Mwalimu anatakiwa kutoa nafasi kwa wanafunzi wenyewe kutatua migogoro yao wakiwa chini ya usimamizi wake.

15 Chambua mbinu sita zinazoweza kuongeza ushiriki wa wanafunzi katika masomo ya Uraia bila kutumia mazoezi ya kawaida.

Kutumia majaribio ya vitendo ambapo wanafunzi wanapanga na kutekeleza mradi mdogo wa kijamii.

Kuwahimiza wanafunzi kutengeneza video au vipindi vya redio vinavyoelezea mada za Uraia kwa lugha yao.

Kuandaa michezo ya kuigiza darasani kuhusu siasa sheria au haki za binadamu ili kufundisha kwa njia ya burudani.

Kufanya safari za masomo kwenda katika taasisi za serikali kama vile mabaraza ya mtaa au mahakama.

Kutumia mijadalakundi midogo inayowalazimu wanafunzi wote kutoa maoni yao na kutetea hoja zao.

Kutumia teknolojia ya mtandao kuunganisha wanafunzi na wanafunzi wa shule nyingine ili kubadilishana mawazo.

16 Fafanua sababu sita zinazofanya majaribio ya zana za kufundishia kuwa muhimu kabla ya darasa.

Majaribio husaidia kurekebisha kasoro zozote za kiufundi kabla ya somo kuanza hivyo kuepuka upotevu wa muda.

Yanampa mwalimu uhakika wa hali ya juu na kujiamini anapofundisha na kutumia zana hizo kwa ufasaha.

Yanasaidia kupima muda wa matumizi ya zana hiyo na kurahisisha upangaji wa somo kwa ujumla.

Mwalimu anaweza kujua changamoto za wanafunzi mapema na kurekebisha mbinu za kufundisha ili ziwafae.

Yanahakikisha zana zinawiana na malengo ya somo na kiwango cha uelewa wa wanafunzi.

Majaribio huwezesha mwalimu kuandaa maswali na majibu sahihi kulingana na maudhui ya zana anayotumia.